

INTERVENCIÓ DELS FORMADORS I DE LES FORMADORES EN LES ACCIONS FORMATIVES BASADES EN LA PRÀCTICA REFLEXIVA

Quin perfil de formador/a?

Introducció general

El tipus d'intervenció dels formadors i de les formadores en un model de formació basat en els principis de l'aprenentatge reflexiu presenta, quant a la seva essència, diferències respecte a la intervenció en pràctiques formatives basades en la "transmissió de coneixement". Aquestes divergències es concreten en els següents punts:

1. Concep la formació com una "coconstrucció" de coneixement, i no com una transmissió de coneixement.

Per tal d'aconseguir això, el formador o la formadora ha de partir dels coneixements o informacions que aporta el professorat en formació, de tal manera que s'estableixi un diàleg "més simètric", gràcies al qual els sabers i les experiències d'aquest professorat entrin en interacció amb els sabers i les competències noves que aportin l'expert, els altres companys i companyes o d'altres fonts de recursos. Aquest procediment metodològic afecta directament el mode amb què es presenten i s'organitzen els continguts. Els continguts es presenten i es basen en un sistema modular i no lineal que permet una incorporació i un tractament a la carta, és a dir, permet la incorporació d'àmbits de coneixement a partir de les necessitats dels docents en formació que vagin sorgint en el diàleg pedagògic esmentat mes amunt.

Es tracta d'establir un sistema d'agrupaments dels components que conformen les diferents àrees de coneixement i presentar-los en un nombre no gaire elevat de mòduls, de manera que permetin el reconeixement immediat de la seva ubicació. Així, cada mòdul ofereix una espècie de "paraigües" que permet treballar cadascun dels seus components en relació a un tot. Això ajuda la persona en formació a situar-se i a orientar-se, i a treballar en la formació des d'un procediment "en espiral": treballar cadascun dels components d'un mòdul (per exemple, el mòdul d'adquisició de llengües) d'una manera més introductòria o més profunda, segons cada cas, però sempre amb una referència clara a un tot, a una globalitat, que és la que ofereix el mòdul. D'aquest mode, s'evita la "construcció de compartiments estancs" i es fomenta l'establiment de xarxes lògiques de connexions, bàsiques per a l'aprenentatge significatiu.

2. Fomenta el treball en col·laboració entre iguals.

La interacció ofereix un gran potencial per al foment i per al desenvolupament dels processos cognitius superiors de l'aprenentatge. Pel que fa a això, són de gran interès les recents propostes dels enfocaments vygotskyans orientades cap al bastiment col·lectiu (collective scaffolding), que fan referència a la coconstrucció del coneixement a partir d'allò que aporta cada membre, i a través de la interacció (negociació) dins del grup d'aprenents i d'aprenentes (Nyikos i Hashimoto, 1977). El treball en col·laboració, ben guiat i ben tutoritzat, ajuda a generar processos de reflexió: en la interacció entre els membres d'una comunitat d'aprenentatge, cada aprenent i aprenenta (en el nostre cas, el o la docent en formació) verbalitza el seu **discurs interior** (private speech: Vygotsky, 1978), és a dir, els seus pensaments, les seves idees i les seves representacions al voltant del món i del seu entorn. Verbalitzar-los equival a elevar-los a un nivell superior de consciència, en un procés que va des de la reflexió **interpsicològica** a una altra d' **intrapsicològica** (aquesta darrera representa el màxim operant del procés d'aprenentatge). Es tracta d'un tipus d'interacció que no sorgeix de forma espontània en el grup, sinó que ha de fomentar-se amb molta cura mitjançant instruments i activitats diverses. En aquest punt, és determinant el paper del formador-tutor o de la formadora-tutora, i particularment la seva manera de gestionar la docència en la formació.

3. Acompanya constructivament el procés reflexiu.

En el procés de formació, el professorat disposa d'un acompanyament col·laboratiu (i no prescriptiu) que els el proporciona el tutor o la tutora. Es tracta d'ajudar, a través de la intervenció pedagògica, a fi que el i la docent en formació segueixi el seu propi procés: fer emergir les inquietuds i les necessitats, escoltar, construir sobre allò que el i la docent aportí, guiar, orientar, aconsellar. La intervenció pedagògica del formador o de la formadora, a la qual fem referència, es concreta de la manera següent:

_ iniciar el i la docent en processos d'anàlisi a partir d'una reflexió basada en el "contrast" de les seves experiències i de la seva pràctica amb d'altres que provenen de companys/es, o de coneixements més teòrics, i a partir de la verbalització d'aquesta reflexió.

_ fomentar la reflexió personal a partir de les discussions que es generen en el treball en grup i del treball en col·laboració en les fases autònomes, sempre a partir de la verbalització de les pròpies percepcions i experiències.

_ preparar el i la docent en la formació per a "distanciar-se" de la seva actuació i saber observar-la d'una manera més objectiva i conscient.

_ ajudar el i la docent a formular "objectius personals de canvi" realistes per a la seva situació i per a la seva personalitat, a partir de "l'observació des de la distància" i de la interacció amb altres (més experts o iguals).

_ dur a terme un seguiment que evidenciï els canvis cap a on ha dirigit els seus esforços.

_ formular nous objectius a partir de l'observació, l'autoavaluació i de la perspectiva que pugui aportar l'observació dels altres (més experts o iguals).

_ finalment, avaluar el procés de formació amb tots els seus components.

4. Ajuda a fi que el procés de reflexió desemboqui en l'autonomia del docent respecte de la seva pròpia formació.

El i la docent hauran d'aprendre a enfrontar-se a la pròpia actuació, a la pròpia realitat, i als propis problemes i a les pròpies circumstàncies, i dur a terme una reflexió continuada dels quefers diaris. L'objectiu és que el i la docent arribin per si mateixos, no només a descobrir els aspectes que volen o que han de canviar o millorar, sinó a cercar solucions i avaluar-les ells mateixos. Entren, així, en una dimensió autoreguladora de gran importància per a l'aprenentatge autònom. Aquesta dimensió es basa en l'observació, en l'anàlisi i en l'avaluació. Perquè el i la docent en formació arribin a aquest nivell d'autonomia, se'ls han de donar els instruments necessaris. No es tracta només d'acompanyar el procés, es tracta d'ensenyar paulatinament a dur a terme el procés de forma autònoma. El *portafolis* s'ha mostrat, per exemple, com un instrument de gran utilitat per a aquesta finalitat.

Perquè tot això sigui possible, haurem de pensar en un perfil determinat del formador/a. Per a dur a terme accions formatives d'aquesta mena, és fonamental que el grup de formadors/es:

- a) Conegui els models de formació basats en la pràctica reflexiva i estigui familiaritzat/ada amb la manera de dur-los a terme.
- b) Conegui la teoria socioconstructivista de l'aprenentatge i sàpiga treballar en les *Zones de Desenvolupament Pròxim*; que estigui entrenat en estratègies discursives i d'altra mena dirigides a fer emergir el coneixement previ del docent en formació i a intervenir en la coconstrucció de nous coneixements.
- c) Estigui familiaritzat amb una perspectiva pedagògica propera a la "recerca educativa", una recerca que permet desenvolupar noves formes de comprensió.
- d) Conegui l'essència i la forma de treballar amb *Portafolis de desenvolupament professional*.
- e) Tingui un bon coneixement de tots els mòduls de continguts del programa (no és, per tant, només expert/a en una àrea del coneixement); que sigui capaç d'establir constantment relacions entre les qüestions que planteja el docent i que emergeixen de la seva reflexió amb àmbits més teòrics de coneixement.
- f) Sàpiga establir relacions entre un contingut i un altre, entre un àmbit i un altre, i garantir així un fil conductor que en tot moment serveixi de paraigües i guia conceptual.
- g) Sàpiga combinar el seu rol "d'expert/a" amb el rol de tutor/a guia; en d'altres paraules, que sigui molt destre/a com a "gestor de processos reflexius" (mireu el document VESET).
- h) Sigui capaç d'intervenir amb el seu saber teòric en els moments necessaris o, en el seu defecte, informar els i les docents en formació de les fonts i recursos més adequats per a satisfer les necessitats que els vagin emergint.
- i) Sigui un bon gestor de processos grupals i sàpiga dinamitzar grups de persones en procés de formació perquè es produeixi un bastiment col·lectiu (mireu el document "Comunitats d'aprenentatge").

En la resta de documents es detallen les característiques del perfil del formador/a "socioconstructivista".

Aquest procediment metodològic es recull en el document "Vergleich" (Contrast) elaborat per Z. Carandell, L. Keim, O. Esteve i A. Carretero per al projecte Comenius "Aprendre en i a través de la pràctica".